

Programul iconografic al Arcului triumfal din bisericile moldovenești (sec. XV-XVI)

Emil DRAGNEV

Anumite aspecte în decorațiile *arcului triumfal* din bisericile moldovenești, realizate în secolele XV-XVI, au atras atenția cercetătorilor (A. Vasiliu, V. Berdos), însă problematica legată de acest subiect rămâne în mare parte neexplorată. Arcul triumfal, având o structură simplă sau complexă, separă spațiile sacrale ale altarului și naosului, structural, aparținând celui dintâi. La ctitoriile lui Ștefan cel Mare, distingem o anumită evoluție în decorul *arcului triumfal*.

La primul ansamblu pictural, păstrat din această perioadă, biserica *Înălțarea Sf. Cruci* de la Pătrăuți, decorul arcului triumfal, pare mai puțin legat de programele iconografice ale spațiilor, pe care le separă, și se acordă, mai curând, cu hramul și, eventual, destinația acestei biserici, conținând reprezentările Sf. Împărați și a sfinților militari (caz unic în practica decorării acestui spațiu tranzitoriu).

La bisericile *Sf. Ilie* de lângă Suceava și *Sf. Gheorghe* a mănăstirii Voroneț, apar câte două registre, la prima unul dintre ele, iar la a doua ambele, cu reprezentări de profeți, tematică ce va deveni permanentă în cele ce va urma.

La Voroneț, registrul estic al profeților, în plină statură, cu semne profetice, este orientat spre imaginea Maicii Domnului cu Pruncul din absida altarului, în timp ce pe cel estic, profeții în medalioane, flanchează de fapt imaginea mielului din vârful arcului.

În a doua fază a picturii murale din vremea lui Ștefan cel Mare, sistemul de decorare al arcului triumfal devine mai complex. La Popăuți-Botoșani, avem deja trei registre, toate cu imagini ale profeților, cel estic, ca și la Voroneț, conține profeții cu semne profetice, în plină statură, și altele două – în medalioane. De remarcat absența în acest caz a unor imagini plasate în vârful arcului, care ar acorda accente teofanice speciale. Acest lucru este recuperat la alte monumente pictate din faza a doua, la Hârlău, Dorohoi (?), Neamț, precum și la ctitoriile boierești de la Bălinești și Arbore.

Aceste elaborări ale decorului *arcului triumfal* au fost folosite în varii combinații și cu eventuale amplificări în programele iconografice din epoca lui Petru Rareș: Dobrovăț, Probota, Sf. Gheorghe și Sf. Dumitru din Suceava, Humor, Moldovița. Studiul lor, de fiecare dată, implică anumite particularități ale monumentelor, prezentând una dintre cele mai variabile elemente ale programelor iconografice ale naosurilor bisericilor moldovenești. În același timp, totalitatea soluțiilor alese de zugravii bisericilor din Moldova secolelor XV-XVI, manifestă o abordare nouă a acestui spațiu din perspectiva programului iconografic general, atât în raport cu tradiția bizantină, cât și cu cea a monumentelor paralele din spațiile grecesc și sud-slav.